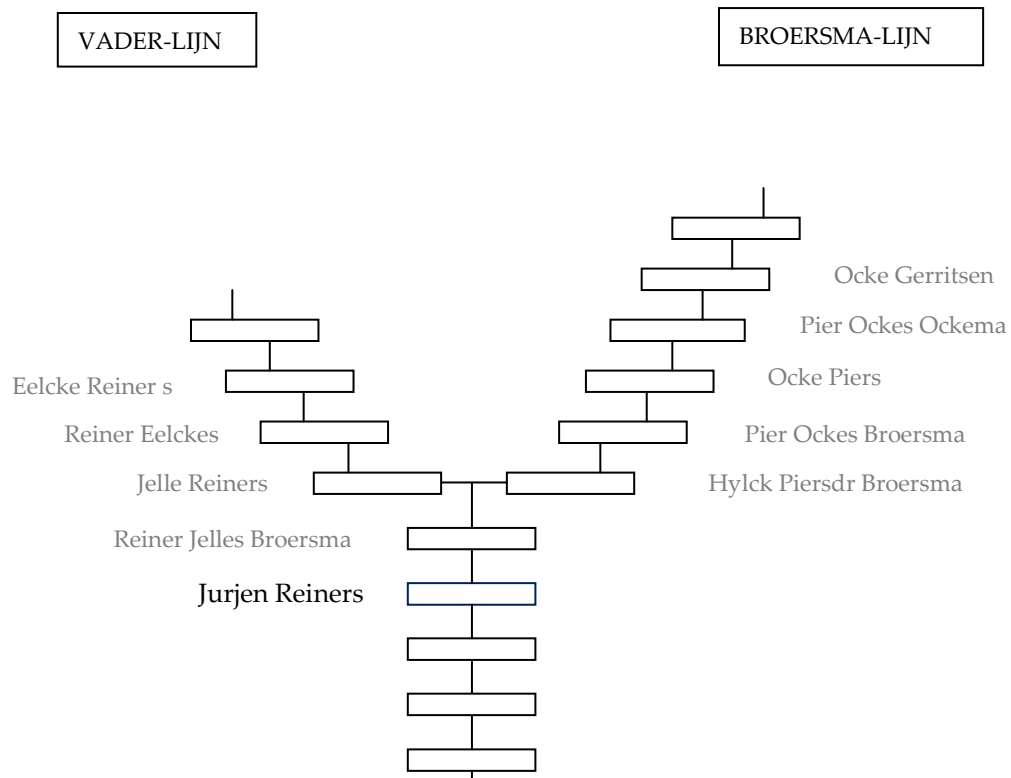

JURJEN REINERS (1650 – 1721)

1. PLAATS IN DE AFSTAMMING

2. INLEIDING

Jurjen Reiners leeft in de tweede helft van de 17^e eeuw en het begin van de 18^e eeuw in de omgeving van Woudsend, in Friesland.

De Gouden Eeuw van Holland gaat voor een groot deel langs de Zuidwesthoek van Friesland heen.

Er zijn niet veel geschreven bronnen die het leven van Jurjen duiden. Dat begint mondjesmaat in de jaren '80 van de 17^e eeuw.

We zien Jurjen eerst als handelaar in vis, later als zeevarende.

Zijn vier zonen Jelle, Haring, Gosse en Oebele volgen hem naar zee.

Hij wordt in 1705 deelnemer in het "Compact", een onderlinge zeeverzekering van de Woudsender schippers. Het is de tijd van de Grote Noordse oorlog (1700-1721) en de Spaanse successieoorlog (1701-1713), die voor veel overlast zorgt voor zeevarenden.

We zien hem in 1710 actief in de haven van Harburg (Hamburg) en Amsterdam voor houttransporten.

Rond 1711 stopt hij met varen en gaat participeren in de scheepswerf van zijn derde vrouw Ydske Ynses in Woudsend. Daarnaast heeft hij een boerenbedrijf met runderen.

Hij overlijdt rond 1721 op de leeftijd van 71 jaar.

BESCHRIJVING

Jurjen Reiners is het eerste kind van Reiner Jelles Broersma en Bauck Jurjens, hij wordt op 11 oktober 1650 gedoopt in de Hervormde kerk te Woudsend. Er wordt in het gezin in 1661 een dochter Bauck Reiners geboren, haar doopdatum is 24 november in Heeg. Waarschijnlijk is ze jong gestorven.

Jurjen zal de achternaam "Broersma" van zijn vader niet voortzetten, het is een achternaam die uit zijn (groot-)moeders familie voortgekomen is.

(De Broersma-familie wordt beschreven in hoofdstuk 010.1)

Jurjen treedt rond 1670 in Woudsend in het huwelijk met Beeuw Ulbes (of Oebles), zij is geboren te Langezwaag in 1653 en overleden te Woudsend op 26 januari 1693. Uit dit huwelijk zijn 8 kinderen geboren:

			ca 1670				
			Jurjen Reiners	∞ 1	Beeuw Oebles		
...X.....X.....		X.....X.....	X.....X.....	X.....X.....	X.....X.....	X.....X.....	X.....X.....
Jelle J	Bauck J	Haring J	Gosse J	Haentsen J	Oeble J	Reiner J	Swantje J
1672	1673	1674	1676	1681	1685	1689	1691

(J staat voor Jurjens)

Kort overzicht van de levensloop van de kinderen.

Jelle Jurjens treedt in de voetsporen van vader Jurjen en gaat naar zee. Zijn eerste jaren als zeeman zijn niet gedocumenteerd, het is aannemelijk dat hij rond zijn 15^e jaar (omstreeks 1687) als "jongen" (jongste matroos) begonnen is. Hij vaart waarschijnlijk op De Kleine Oost (Noord-Duitse havens), Noorwegen en Denemarken met hout en stukgoederen. In 1713 is hij de eerste Woudsender schipper, die door de Sont naar de Oostzee vaart. In 1717 beëindigt hij het varen en wordt ondernemer in Woudsend (houthandelaar, mastmaker, eigenaar van de veerdienst-verbinding Woudsend naar Amsterdam e.a.). In 1719 bouwt hij de houtzaagmolen "De Jager" aan de dorpskant van de Ee. In 1732 neemt hij de achternaam Nauta aan.

Bauck Jurjens trouwt met de Woudsender zeeman Jelle Cornelis en wordt de stammoeder van een uitgebreide dynastie van zeevarenden, die later de achternaam De Coe of De Koe zal aannemen. De De Koe-schippers gaan vanuit

Friesland ver de wijde wereld in, met zeereizen voor de VOC (Verenigde Oost-Indische Compagnie), de WIC (West-Indische Compagnie) en vrachtvaart naar bestemmingen reikend van de Middellandse zee tot en met de Oostzee. Op het internet is veel gepubliceerd over de familie De Koe uit Woudsend (o.a in de site www.genpage.nl).

Haring woont in 1700 in Workum en is getrouwd met Jeltje Gerrits. Hij wordt ook schipper en laat in 1700 een schip bouwen. Zij krijgen vijf kinderen tussen 1699 en 1707. Na 1707 verliezen we Haring Jurjens en zijn gezin uit het oog.

Gosse wordt de derde zeevarende zoon in het gezin en vaart zonder op papier veel sporen achter te laten. We denken dat zijn voornaamste buitenlandse bestemmingen havens in De Kleine Oost, Denemarken en Noorwegen zijn geweest. In zijn circa 30 jaar als schipper gaat hij maar 4 keer (2 keer heen en terug) door de Sont naar de Oostzee, alle doorgangen vinden plaats in 1729.

In zijn twee huwelijken krijgt hij 7 kinderen, 5 sterven jong. De oudste zoon Jan Gosses (geboren in 1704) gaat kortstondig naar zee en wordt daarna "coopman", dat zal later ook zijn achternaam worden. Geen Nauta dus. Tweede zoon Jurjen wordt ook schipper, maar hij sterft rond zijn 27e jaar in 1736 na één jaar huwelijk met zijn nicht Leeuwk Jelles Hollander. Zij blijft kinderloos achter en verhuist naar IJlst.

Gosse woont tijdelijk in Sloten maar vestigt zich daarna weer in Woudsend in IJlst.

Haentsen Jurjens trouwt met zeeman Jelle Cornelis (Hollander) uit Workum. Zij vestigen zich na hun huwelijk in Woudsend. Ze krijgen twee dochters en een zoon genaamd Jan Jelles Hollander, die ook naar zee gaat. Jelle Cornelis koopt in 1718 de graan- en gortmolen " 't Lam " in Woudsend, die hij in duobaan, naast het varen, met zijn zoon en vrouw gaat runnen. Jelle Cornelis zien we o.a. in het slepende proces volgend op de inbeslagname van zijn kofschip "De Jonge Tobias" in Dieppe.

Oebele volgt zijn vader en broers naar zee. Hij is door vele notariële akten en de Sonttol-registers het langst van alle broers op zijn tochten te volgen. Hij is al schipper op zijn 19^e jaar en vaart naar uiteenlopende havens die liggen tussen Bordeaux, Dublin, Noorwegen, Denemarken en St. Petersburg. In totaal gaat hij

32 maal door de Sont (16 keer heen en 16 keer terug). In 1732 beëindigt hij het varen en wordt hij koopman. (zie ook het overzicht in Oebeles vaartijd)

Hij trouwt met Rigt Rintjes uit Woudsend, na een proces tegen zijn voormalige verloofde Yd Douwes in 1711 en 1712. Ze krijgen vijf kinderen. Eén van de drie meisjes en de beide jongens sterven jong. Er komen geen zeelieden uit het gezin voort. Oebele zal gedurende zijn hele leven geen achternaam aannemen.

De jongste zoon Reiner Jurjens overlijdt jong en dochter Swaentie trouwt met de scheepstimmerman Obbe Haantjes uit Woudsend.

1673

Uit Kerkelijke informatie (tabel 2 DTB lijst van Lidmaten Woudsend e.a. mannen op voornaam) blijkt dat Jurjen Reynerts en Beeuw Ubles op 9 februari 1673 belijdenis doen, Beeuw wordt tevens op deze dag gedoopt. Zij moet van doopsgezinde afkomst zijn.

*... Jurrien Reyners en
Beeuw Oebles zijn huisvrouw,
gedoopt op belijdenis van haar geloof*

1680

In 1680 zien we de eerste akte die betrekking heeft op Jurjen Reiners en zijn vrouw Beeuw. In het hypotheekboek 93 van Wymbritseradeel staat op 22 juli een schuldbekentenis vermeld

*Schuld
Jurjen Reiners als man en voocht over Beeuw Oebles, aan
Hessel Johannes en Michiel Ages mede te Woudsend
in qualiteit als curatoren over de weeskinderen van Minne ...?... c.ux
Cg 200,- (Caroli guldens)*

Helaas is de tekst achter Minne niet leesbaar. We hebben eerder in de familie Broersma de voornaam Minne ontmoet (zie Hoofdstuk 001.0 Oudste tijden). Het is mogelijk dat de weeskinderen daarom een Broersma-afstamming hebben.

Er moet voor de schuld een borg gesteld worden. Jurjen verpandt o.a. een stuk van 9½ pondematen land in de Grote schar bij Woudsend, dat hij en Beeuw bezitten.

Definitie: pondemaat is een oude Friese vlaktemaat om de oppervlakte van stukken land mee uit te drukken, in 1813 werd de pondemaat uniform vastgesteld op 3.674 m². (36,74 are). Voor 1813 was er enige variatie naar streek en soms naar plaats mogelijk.

1681

Jurjen Reiners krijgt na een conflict straf opgelegd door de kerkenraad te Woudsend. En met hem ene Jelmer Simen. Zij hebben zij zich in het openbaar misdragen. De notulen van de raad op 27 juli vermelden kort maar krachtig:

... Jurrien Reynders en Jelmer Simen ditmaal niet toegelaten tot het Heilig Avondmaal vanwege de zonde van openbare toorn ende gevecht gepleegd hebbende ...

(O.B.S. toegang 27, no 1022)

Het duidt op boosheid en een vechtpartij op straat. Een vergrijp, zwaar genoeg voor de straf van uitsluiting van het Heilig Avondmaal, moet toch wel een vorm van schande voor hem en zijn familie met zich meebrengen in de gemeenschap.

1691

Jurjen Reiners is in deze tijd vishandelaar. We weten niet of hij zelf ook vist of dat hij alleen vis in- en verkoopt. Jurjen voert in 1691 en 1692, samen met collega's uit het naburige Gaastmeer bij Heeg een proces tegen de vishandelaar Hoyte Sytses uit de Lemmer. In de stukken wordt hij aangeduid als "*Jurrien Reyners tot (uit) Woudsend handelaar van de uijtvoer van rivier of meervis*". Het conflict gaat over een vermeende overschrijding van de visquotering door Hoyte Sytses. Vis geldt in deze tijd als goedkoop en overvloedig aanwezig volksvoedsel. Er zijn quoteringen ingesteld om de balans tussen vis als volksvoedsel en vis als exportproduct te waarborgen. Met export valt voor de

vishandelaren meer te verdienen. Uit het proces blijkt dat de handelaren elkaar kennelijk, ook op grotere afstanden, scherp in de gaten houden.

Op 27 februari 1691 klaagt Jacob Martens collega Hoyte Sytses aan, het bewijs overtuigt de rechter niet:

.....

Gezien bij 't College der Ed. Mog. H. G.S. de procedure van 't selve college ongedecideerd hangende tussen Jacob Martens en Jan Hayes in de Gaastmeer sampt (samen met) Jurrien Reyners tot (uit) Woudsend, handelaars van de uijtvoer van rivier of meervisch imp.^t ter eenre op en tegen Hoyte Sytses in de Lemmer con patre gech^{de} (aangeklaagde) ter andere zijde.

Het voorsz. college ..... verclaert de Imp.^t (eisers) tot haar eis en conclusie niet ontvongbaar, veroordeelt hem tot de kosten van het proces

(Sententies GS 1683-1709 (5-2652))

Het proces wordt verloren, op 23 juli 1692 krijgen de aanklagers de rekening gepresenteerd, in het vonnis van de zelfde sententie staat dat:

... Jurrien Reyners en Jan Hayes als mede handelaars van de rivierovisch der provincie worden veroordeeld tot 2/3 van de declaraties en proceskosten ...

De zaak is hiermee niet beëindigd. In 1693 worden nog meer processtukken geproduceerd, o.a. in de Interlocutaire Sententie 2943 (van 6 februari en 30 maart 1693). Interessant in deze zaak is dat, als toegevoegde stukken, ook veel informatie wordt geleverd over bepalingen met betrekking tot de uitvoer van vis uit Friesland. (Tresoar Toegang 5.26)

Nog wat over de Hegemer palinghandel

Gaastmeer en Heeg ontwikkelen zich aan het eind van de 17^e eeuw tot belangrijke centra van de Friese palinghandel. Hoewel paling zijn leven in zout, brak en zoet water leeft, is het aannemelijk dat de gevangen paling mede onder de categorie "rivier of meervisch" wordt gerekend. De naburige Woudsender

vissers zullen ongetwijfeld bij gelegenheid een graantje van de palingvangst en -handel hebben meegepikt. Paling geldt als belangrijke voedselvoor het volk. De paling werd in ons land veelal gerookt, daardoor kon deze vis enige tijd bewaard worden en op (korte) reizen worden meegenomen.

De export van paling komt in dezelfde periode op gang, voornamelijk naar de Zuidelijke Nederlanden en Engeland. De paling moet levend vervoerd worden en bij aankomst ook levend verhandeld worden. Dode paling brengt niets op. Het

is dus van belang om de paling zo snel mogelijk naar de plaats van de afnemer te transporteren. Hiervoor zijn speciaal palingaken gebouwd, snelle zeewaardige zeiltjalken van 18 tot 20 meter lengte, bemand met 3 of 4 opvarenden. In het midden van de aak bevindt zich een grote palingbun, waarin wel 14.000 tot 20.000 pond paling vervoerd kan worden.

NAAR LONDEN

Om zo snel mogelijk in België of Londen aan te komen moet de snelste route over zee genomen worden. Via Workum of Stavoren de Zuiderzee op en over de Reede van Texel naar de Noordzee en dan naar de bestemming. Het zal soms wel een toer geweest zijn om snel naar het zuidwesten te zeilen. In 70% van de tijd waait (ook heden nog) de wind uit het zuidwesten en dan moet er gekruist worden op de Noordzee. De bestemming Londen kan bereikt worden in 1 tot 2 dagen, als de omstandigheden meezitten. Maar er zijn ook tochten gemeld dat de oversteek met stormachtige winden met navenant wilde zeeën tien dagen duurde. Dat is een zware aanslag op de kleine aakbemanning. Aangekomen bij de monding van de Theems moet de aak wachten op een gunstige ingaande stroom. Bij uitgaande stroom is het ondoenlijk om zeilend voortgang over de rivier naar de stad te maken. En daar kwam natuurlijk bij dat het stadsvuil en andere viezigheid van Londen via de Theems met de ebstroom mee op de Noordzee geloosd wordt. (niet gezond voor paling!). Als men er niet in slaagt om binnen de duur van de ingaande stroom, zo'n 6 uur, af te meren aan de

aanlegsteiger bij de vismarkt, gaat het anker er in op een wachtplaats tot de stroom weer naar binnen draait.

Bijzonder is dat de Hegemer palingschippers in Londen privileges hebben. Ze bezitten het monopolie op de palingaanvoer naar de vismarkt Billingsgate Market en hebben een eigen Londense aanlegsteiger, de zgn. Dutch Mooring, op de Theems ter hoogte van de vismarkt. Ze mogen daar de paling tolvrij

aanbieden aan Engelse handelaren. De bevoorrechte aanlegsteiger en het monopolie zouden van Koning Karel II verkregen zijn als dank voor het verstrekken van paling aan de berooide Londense bevolking na de grote brand van 1666. Anderen ontkennen het waarheidsgehalte van het verhaal en de oorsprong van het genoemde privilege. De genoemde steiger is tot in de jaren 30 van de 20e eeuw door de Hegemers in gebruik geweest. Eeuwenlang bracht deze handel welvaart en rijkdom in Heeg. Aan deze bloeitijd herinneren vandaag de dag nog statige koopmanshuizen in het dorp.

Anders dan in Nederland gebruikelijk was, werd de Friese paling in Engeland niet gerookt, maar werd ze gekookt of werd er palingsoep van gemaakt.

Jurjen Reiners zien we later terug als zeevarende, als schipper. Onduidelijk is of zijn varen in combinatie staat (of heeft gestaan) met zijn vishandel of dat hij betrokken is geweest bij de import van jonge paling per palingaak uit Noord-Duitsland, Denemarken en zelfs Zweden, of bij de export naar o.a. Holland, België en Engeland.

1691

Na 1691 overlijdt Beeuw Oebles, de overlijdensdatum is niet bewaard gebleven. Mogelijk valt het overlijden van de moeder samen met de geboorte van Swaentie, die in 1691 ter wereld komt. Jurjen Reiners blijft achter met 7 of 8 kinderen. Jongste zoon Reiner is jong gestorven, ook van hem kennen we geen overlijdensdatum. Jurjen moet een vrouw zoeken om zijn gezin bijeen te houden en hem in staat te stellen als zeeman voor langere duur van huis te zijn. Jelle

Jurjens wordt dit jaar 19, Bauck wordt 18 jaar, maar Oebele is 6 en Swaentie is pas geboren.

1693

Het is weer raak, er is weer bonje. Jurjen heeft eind 1692 of begin 1693 een hoog oplopend meningsverschil met ene Marten Folkers. Ze komen niet tot een vreedzame oplossing.

De kerkenraad spreekt zich uit. De raad vindt de kwestie tussen twee lidmaten van de kerk onverkwikkelijk en verklaart dat je hiermee niet samen aan kunt zitten aan het Heilig Avondmaal. De kemphanen worden voor het blok gezet, of met elkaar verzoenen of anders niet deelnemen aan het Maal. Het ultimatum werkt, de verzoening vindt tijdig plaats.

In de notulen van de kerkenraad staat genotuleerd:

26 januari 1693

... zijn ontboden Jurjen Reynders en Marten Folkers welke in verschil met malkander zijn niet willend versoenen, het Heilig Avondmaal ontsegd. Doch Sijn noch voor het Heilig Avondmaal versoent.

(de 1^e passage is later doorgestreept)

Het is verleidelijk om uit twee ruzieachtige gebeurtenissen (met een interval van circa 12 jaar) de conclusie te kunnen trekken, dat Jurjen wel een heethoofdige, opstandige baas genoemd mag worden. Daar is tegen in te brengen, dat negatieve gebeurtenissen vaak meer aandacht krijgen (en genoteerd worden) dan positieve activiteiten. We zullen later nog enige situaties beschrijven, waarbij Jurjen opnieuw in ruzies en vechtpartijen belandt. Dan kan die beoordeling van Jurjen alsnog opgemaakt worden.

TWEEDE HUWELIJK

Op 15 december 1693 trouwt Jurjen opnieuw. De naam van de nieuwe bruid is Aefke Ayses uit Woudsend. Ze is in 1687 eerder getrouwd geweest met Foppe Hanses, ze kreeg in hetzelfde jaar een zoon Hans Foppes, die in de Hervormde gemeente Nijega en Elahuizen gedoopt wordt, hij is jong gestorven. In 1689 vermeldt het doopboek van de Hervormde gemeente van Woudsend dat Foppe Hanses vader is geworden van een zoon, hij krijgt ook de naam Hans Foppes, de

moeder staat (niet ongebruikelijk) ingeschreven als “onbekend”. Hans (2) leeft nog als moeder Aefke met Jurjen trouwt. Met Jurjen krijgt ze in 1698 een zoon, Reijner genaamd, die jong zal overlijden.

1700

In dit jaar zien we voor de eerste maal een lijst met grondeigenaren en –belasting, de zgn. Floreenkohieren. Opvallend is dat veel van de stukken land in Woudsend en omgeving in 1700 toebehoren aan eigenaren van buiten Woudsend. Zo zien we bezitters uit onder meer Hoorn, Sneek, Holwerd, Sexbierum, Workum en Leeuwarden.

Jurjen Reiners wordt in 1700 niet belast voor grondbezit, we zagen eerder dat hij en Beeuw een stuk van 9½ pondematen land in de Grote schar bij Woudsend bezit, maar dat telt kennelijk niet mee.

Er wordt wel naar hem verwezen als “naastleger” (buur) van percelen land van anderen. Aucke Yskes bezit in 1700 o.a. 9 pondematen land in de Grote schar, gelegen tussen de oostkant van de Ee en de Wrins in de Grietenij Doniawerstal.

Het Kohier vermeldt bij de naastlegers dat Jurjen Reiners ten zuiden een stuk land van 2,5 pondematen bezit. Dezelfde vermelding zien we bij perceel 37, eigendom van de erven Duco Nauta uit Harlingen, dat betreft een stuk land van 3 pondematen met een gemeenschappelijke grens (“mandelig”) met de 9 pondematen van Aucke Yskes.

In Woudsend woont Jurjen Reiners volgens het Kohier ten zuiden van “De Camp”, dat eigendom is van Sijbolt Feckes uit Hoorn, waarschijnlijk al in het huis dat later als Jurjen’s huis met nr. 35 zal worden aangeduid, tegenover de Hervormde kerk en het kerkhof.

Over het varen van Jurjen vinden we geen aanwijzingen. Dat verandert in 1705.

1705

DE OPRICHTING VAN HET WOUDESENDER “COMPACT”

Het varen op zee is niet zonder gevaar, onvoorziene stormen beuken schip en bemanning. In oorlogstijd wordt de scheepvaart veelvuldig gehinderd door beperkingen opgelegd door de oorlogvoerenden. Zeerovers of commissievaarders (geautoriseerde kapers) zijn een permanent gevaar. Door het verzekeren

van risico's en gevaren op zee kunnen optredende verliezen beperkt blijven en het voortbestaan geborgd. Naast het verzekeren worden de risico's gespreid door aandelen (parten) in een meerdere schepen te kopen. Het verlies van een schip wordt zo door meerdere schouders gedragen worden, niet alleen door de getroffen.

In 1705 wordt in Woudsend "Het Compact" opgericht, een schippersverbond met als doel elkaar bij te staan als er schade (lees: verlies) aan schip en (later) lading optreedt. Bij de oprichting doen 37 schippers uit Woudsend, De Hommerts en Heeg mee, zij storten elk een geldsbedrag in de verzekeringspot. De oprichting wordt geformaliseerd met de ondertekening door de deelnemers. Jurjen Reiners tekent met een merkteken ("*selfs gesette merk H*"), een aanwijzing dat hij niet of beperkt kan lezen en schrijven. Zijn zonen Jelle, Gosse en Oebele Jurjens zetten een echte handtekening, zij hebben dus wel leren schrijven en lezen. Opvallend is dat ze alle vier, vader en drie zonen, het maximumbedrag van fl 1000,- in de pot storten. Dat duidt gelet op hun leeftijd op een redelijke mate van welvaart! Het is een beperkte, aanvullende verzekering, boven op de assurantie van cargadoors of andere bevrachters. Van elke ingelegde gulden wordt bij verlies door "Het Compact" 30% uitgekeerd, voor de inleg van Jurjen en zijn zonen in dat geval dus fl 300,- .

Even ter inleiding iets over "Het Compact". Het bestuur, die de administratie en de financiële zaken beheert, bestaat uit zgn. Oudermannen. Zij worden gekozen uit het bestand aan schippers. Er is voor hen geen eigen gebouw of kantoor aanwezig. De documenten en papieren zullen dus in de huizen of kamers van de zittende Oudermannen (op zolder of in een kast) bewaard zijn geweest. Blijkbaar is de administratie na de opheffing van "Het Compact" verloren gegaan of is die bij gebrek aan een verdere functionaliteit weggegooid, waardoor veel informatie over en inzicht in de Woudsender zeevaart uit het begin van de 18^e eeuw verdwenen is. We beschikken nu alleen over een beperkt aantal Compact-documenten, die ten bate van processen is gekopieerd.

Meer uitgebreide informatie over de oprichting van "Het Compact" is te vinden in hoofdstuk 030.4 van Gosse Jurjens.

1709

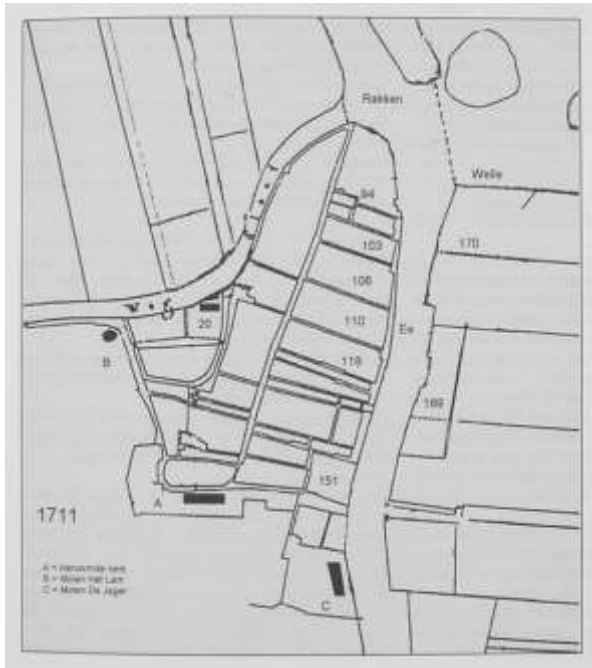
Onbekend is wanneer Aefke Ayses is overleden.

Op 20 december 1709 trouwt Jurjen voor de derde keer, de bruid is Idske Ynses. Voordat ze zich vestigt in Woudsend is ze afkomstig uit Joure. Het is, net als voor Jurjen, haar derde huwelijk.

Op 24 juli 1677 trouwde ze met Hoyte Johannes van Woudsend. Dit huwelijk was van korte duur en bleef kinderloos.

Op 8 februari 1678 stond Idske ingeschreven als lidmaat in Woudsend, als echtgenote van Hoyte. In januari 1679 is Hoyte Johannes overleden en gaat ze terug naar Joure, ze laat zich uitschrijven uit Woudsend en wordt lid van de Hervormde kerk in Joure ("met attestatie van Woudsend").

In 1680 trouwt ze nogmaals, nu met Reiner Tjeerds, mr. scheepstimmerman te

Woudsend. Ze keert terug naar Woudsend, wordt weer lid van de Hervormde kerk en baart Reiner tussen 1682 en 1692 vijf kinderen, waaronder in 1688 een zoon Tjeerd Reiners. Reiner Tjeerds sterft in 1692. Hij is dan eigenaar van een Woudsender scheepswerf langs de westoever van de Ee, bij de kruising van de Ee, de Welle en de Rakken, op de tekening links aangegeven met nr. 94, die later als "noorderwerf" de naamgever wordt van de familie Noorderwerf, die de werf langdurig

in bedrijf zal houden. Idske neemt de leiding van de werf over. In haar huwelijk met Reiner Tjeerds heeft zij kennis opgedaan over het runnen van een scheepstimmerwerf en de werkwijze van het ondernemen. In 1696 geeft ze de

werf over aan Dirk Tjeerds, een halfbroer van haar overleden man Reiner, die in 1694 getrouwd is met Abeltje Tjallings uit Nijemirdum.

Ook perceel 103 is een scheepswerf, die eigendom is van Idske Ynses.

Jurjen heeft in het Reëelkohier in 1708 van dit jaar drie huizen in Woudsend in zijn bezit, het zijn de nummers 37, 39 en 43.

Idske Ynses gaat met Jurjen in 1709 de werf met nr. 103 voortzetten. In 1711 staat Jurjen Reiners te boek als de eigenaar van deze scheepswerf en tevens als gebruiker. In 1716 is hij nog steeds eigenaar, maar worden huis en helling gebruikt door Idske's zoon Tjeerd Reiners (geb. 1688), de timmerschuur wordt gehuurd door mr. sloopstimmerman Ruurd Stevens.

Nog wat informatie over Idske Ynses

In 1699 voert ze een proces tegen Rintje Dirks, het strijdpunt is een hypotheek ("schuld") op een huis in Balk. Idske heeft de hypotheek opgekocht ("cessie"). Als het huis verkocht wordt, eist Idske haar geld op. Haar zwager Dirk Tjeerds is haar vertegenwoordiger bij de zaak. Het Hof van Friesland geeft haar op 17 februari 1701 gelijk, Idske verkrijgt de status van eerste schuldeiser en int de nog uitstaande somma van fl 140,96. In één van de processtukken wordt ze een "gegoedigde vrouw" genoemd.

DIACONIE

Uit de diaconiegegevens van Woudsend blijkt dat Idske aan de diaconie levert, tegen betaling. In onderstaande verhuurt ze het huis ("kamer") met nummer 79 aan de kerk en levert ze boter aan Jan Hiddes.

Uit de administratie blijken o.a. de volgende betalingen gedaan te zijn:

1706	
<i>uitgaven aan Idske Ynses,</i>	Cg 18.12.8
1707	
<i>idem</i>	
<i>kamerhuur Jan Hiddes</i>	Cg 12. 0.0
1708	
<i>mei 1708</i>	
<i>idem</i>	
<i>geleverde boter aan Jan Hiddes (½ stuk per week)</i>	Cg 19.16.12
<i>geleverde vervoerie aan het Diaconiehuis,</i>	
<i>daar Hylke Sybes in woont</i>	Cg 1. 9.8
<i>Een jaar huur van de kamer van Jan Hiddes</i>	Cg 12.
<i>Totaal (kwitantie 1)</i>	Cg 33. 6. 4
1709	
Op 22 oktober, twee maanden voor haar huwelijk met Jurjen Reiners (op 20 december 1709), leent Idske Cg 200,- van Yscke Sioerds, weduwe van Gerben Heins op de Jouwer bij notaris Schulting (Hypotheekboek Wymbritseradeel nr. 95 folio 15, datum 22 okt 1709)	
1709, 1710, 1711, 1712, 1713 (<i>als boven</i>)	
<i>Ytske Ynses, boter en kamerhuur</i>	Cg 20 en Cg 12
1714, 1715, 1716	
<i>Jurjen Reyners, c. uxore., boter en kamerhuur</i>	Cg 20 en Cg 12

1717

Ytske Ynses, boter en kamerhuur

Cg 20 en Cg 12

1720

Jurjen Reyners,

kamerhuur door Tietje Gerrits bewoond

Cg 6. 0. 0

1721

Jurjen Reyners,

kamerhuur door Jan Hiddes bewoond

Cg 14. 0. 0

De kwitanties van de kerkelijke armenzorg gaan de ene keer naar Idske, dan weer naar Jurjen Reiners. Idske heeft waarschijnlijk een boerenplaats (boerderij) in Woudsend, waar ze koeien houdt en van de melk o.a. boter karnt, die ze aan de kerk levert.

1710

AMOK IN SNEEK

Op 30 december 1710 is Jurjen Reiners met een beurtschip in Sneek aangekomen, samen met zijn zoon Jelle Jurjens en stiefzoon Hans Martens (zoon van Idske Ynses). Jelle gaat op bezoek bij meester scheepstimmerman Age Doedes en zijn vrouw Akke Sakes buiten Sneek.

Vader Jurjen is nu 60 jaar en Jelle 40. Wat Jurjen en de anderen in Sneek te doen hebben is onbekend, evenzo of cafébezoek deel van het programma uitmaakt. Het beurtschip ligt afgemeerd op het Grootzand. Aan het einde van hun bezoek, voor het vertrek naar Woudsend, gaat het mis. Er ontstaat een vechtpartij tussen de Woudsenders en een aantal Snekers. De Sneker koopman Josephus Noyon, die naast de plek van het opstootje woont, is getuige van de gebeurtenis en legt op 5 januari 1711 een schriftelijke verklaring af. Hij schrijft o.a.:

"... dat sij aldaar komende op de straat ende aan de wal een groot rumoor met malkanderen hebben aangevangen dat sij sonder onderscegid versgeidene Sneker burgers en jonge personen foor qualik handelden..." .

De zoon van Olfert Eelties wordt "... aangetast en deerlijk geslagen". Andere Snekers bemoeien zich nu met de rel. Ook de "hardhouwer" Claas Classen, de soldaat Oene Claas en Wijbe Wiersma worden meteen aangepakt. Wijbe krijgt een "... een slag voor het aangesigt" en wordt later nog hardhandig aan het haar getrokken. Voordat de rel nog verder uit de hand loopt, verlaat het beurtschip met de Woudsenders de stad. Het eind van de verklaring van Josephus Noyon is helaas onleesbaar geworden. Opvallend is wel, dat Noyon de vechtersbazen Jurjen Reiners, Jelle Jurjens, de stiefzoon Hans Martens en schipper Jarigs uit Woudsend bij naam noemt in zijn rapport!

1711

HET GESPIERDE HUWELIJK

In de maand januari 1711 is er opnieuw opwinding in de familie Jurjen Reiners. Het gaat ditmaal over Oebele Jurjens, die zich in de zomer van 1710 verloofd heeft met Yd Douwes, een schippersdochter uit Woudsend.

Tot verbijstering van de familie maakt Yd, naar verluidt op aandringen van haar moeder Luijtsken Sjoerds, de verloving uit in oktober 1710 en gooit zij zich kort daarop in de armen van een andere jonge schipper uit Woudsend, Sietse Sieteses de Jonge. Als Yd en Sietse in december 1710 hun huwelijksvoltrekking in Woudsend aankondigen, gaan Jurjen Reiners en zijn zonen dwarsliggen. Ze tekenen in januari 1711 bezwaar aan tegen het voornemen, oftewel in destijds gangbare bewoording: "zij spieren het huwelijk". Volgens hen heeft Yd de huwelijksbelofte gebroken en is er schade geleden. Een felle ruzie ontstaat bij diverse partijen in het dorp en daarbuiten.

Yd wordt in de controverse vertegenwoordigd door haar vader Douwe Ages (en op de achtergrond Sietse Sieteses), ook schipper en dus weer een collega van zowel Sietse, Jurjen, Gosse, Oebele en Jelle. Oebele wordt door dik en dun gesteund door zijn vader en broers.

De ruzie leidt tot een rechtszaak. Yd en Sietse wachten niet op de afloop. Ze hebben geen zaken met deze tragikomedie en gaan uit protest meteen samenwonen.

Een maand later (in februari 1711) raakt Yd zwanger en gaat de "spiering" feitelijk nergens meer over, alleen nog maar over de stijfkoppigheid en halsstarrigheid van Jurjen Reiners en zijn gezinsleden. Als de rechter van het Hof van Friesland in Leeuwarden ruim anderhalf jaar later tot een finale uitspraak komt, hebben Sietse en Yd reeds een zoon Sietse en is de tweede zoon (Douwe) in aantocht.

Het "gespierde huwelijk" wordt meer in detail beschreven in het hoofdstuk 030.6 van Oebele Jurjens.

1712 RUNDERPEST

De boerenstand heeft in het begin van de 18^e eeuw te maken met zware omstandigheden. Het is een tijd met lage opbrengsten, veroorzaakt door dalende prijzen, stijgende kosten, veeziekten, strenge winterseizoenen en misoogsten. Het leidt ertoe dat sommige boeren geen winst meer uit hun bedrijf kunnen behalen. In ernstige gevallen, bij lang aanhoudend verlies, worden stukken land door de boeren in de steek gelaten, deze zgn. "insolvente landen" vallen dan terug aan de provincie, die ze periodiek in de verkoop doet.

Driemaal wordt de Republiek in de 18^e eeuw getroffen door een serieuze uitbraak van runderpest. Ook in Friesland slaat de ziekte genadeloos toe en woekert (de eerste maal) van 1712 voort tot 1715. Er bestaan geen vaccinaties om grootschalige ziektes succesvol te voorkomen of adequate medicijnen om zieke beesten te genezen. Door het ongrijpbare karakter gaat al snel de mare rond dat de ziekte een straf van God zou zijn. François Halma uit Leeuwarden schrijft in 1714 over " .... *Godts wraakzwaardt over Nederlandt, vertoont in de zwaare sterfte onder 't rundtvee ...*". Johannes Sluiter uit Steenwijk laat zich in 1715 op eendere wijze uit. (uit: Wumkes Kroniek)

De Staten van Holland en Friesland vaardigen een plakkaat uit met de volgende boodschap: "*Soo ist, dat wy ons verplight vindende, tot weeringe, ende stuytinge van de voorschreve sieckte ... verbieden by desen, gestorvene ossen, koeyen, kalveren ... te werpen in de Zuyderzee ... of eenige wateren ...* .

De runderpest slaat Woudsend en omstreken niet over. Boer Heere Lieuwes uit Indijk is zijn runderen door de ziekte kwijt geraakt en wordt door een aantal burens, waaronder Jurjen Reiners en zonen, bijgestaan. Op 20 september 1715 staat in het Hypotheekboek Wymbritseradeel nr. 95 (folio 236) vermeld dat :

“... Heere Lieuwes, wonende op de hegemer Indijk op de vrouwe Anske van Douwes Zathe, verklaart dat Jurjen Reiners, Jelle Jurjens sampt (samen met) Gosse en Uble Jurjens, alle woonachtig in Woudsend, “mij overmits mijn beesten aan de pestentiale ziekte hebbend verloren uit commiseratie (“mededogen”) ende precarie (“tijdelijk, tot wederopzeggens toe”) om de melk, hebben geleend en bijgezet na gespecificeerde hoornbeesten als namelijk 2 roodgrieme en 1 bonte koe aan welks haar latend het recht van retentie enz. ..”

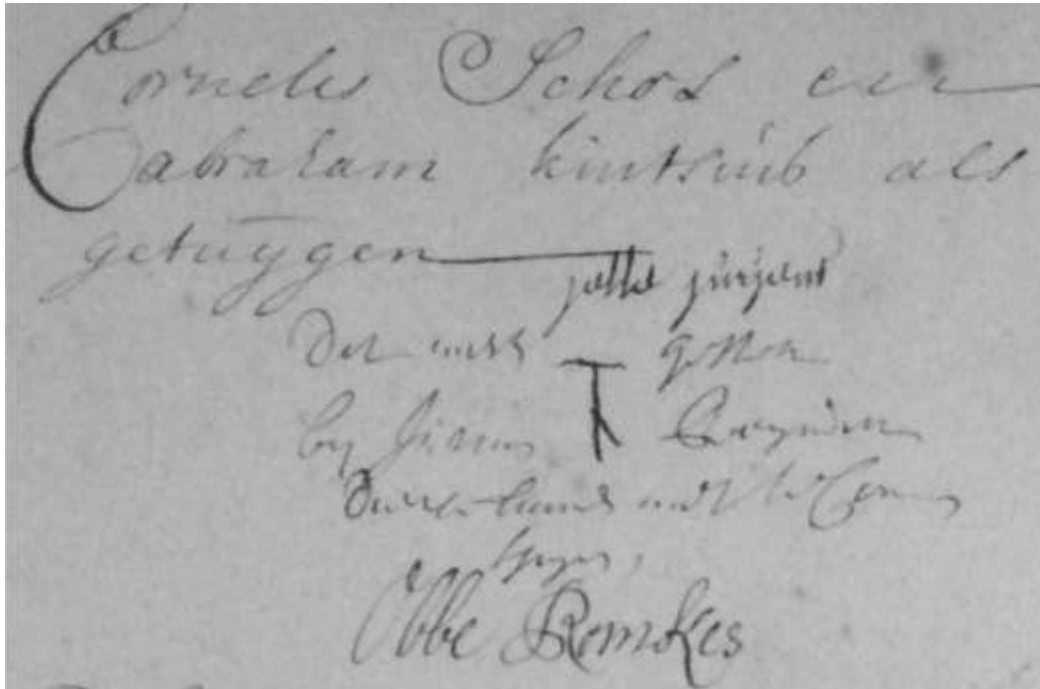
Het is de eerste aanwijzing dat Jurjen Reiners en familie over een boerenbedrijf met een aantal runderen beschikt. Waarschijnlijk is Jurjen met varen opgehouden. Hij is nu 65 jaar oud. Het is in deze tijd niet ongebruikelijk dat een uitgevaren schipper uit de Zuidwesthoek op zijn oude dag boer wordt om aan de kost te komen en nog wat omhanden te hebben. De boerenplaats kan ook eigendom zijn van Idske Ynses, vanaf 1706 levert zij boter voor de diaconie, aan Jan Hiddes, die ook een huis van haar bewoont.

(De ergste runderpest in de Republiek moet nog komen, die vindt plaats in 1744. De helft van de veestapel komt om. Ook in 1769 breekt opnieuw een veepest uit).

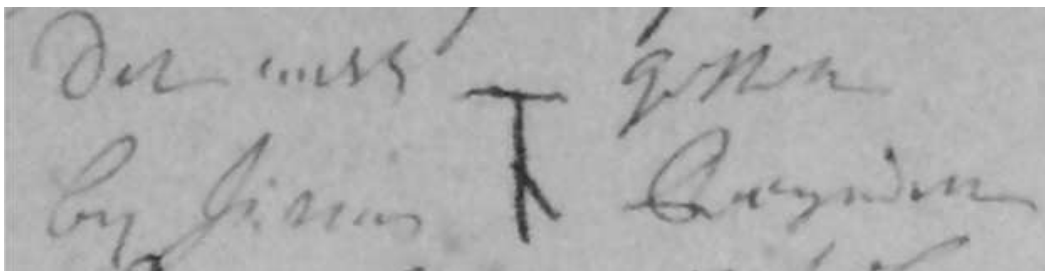
1715

Jelle Jurjens is op 28 februari 1715 in Amsterdam, hij verkoopt het smakschip genaamd “De Koning Salomon” met toebehoren, ten overstaan van notaris Van der Meulen te Amsterdam, aan Cornelis Gerrits Rotgans en zijn medereders voor fl 4.000,- Het is een gebruikt schip. Bij de notaris zijn naast Jelle ook Jurjen Reiners en schipper Obbe Romkes uit Woudsend aanwezig als “borgens en principalen”. Met andere woorden: de twee zijn aandeelhouders en tekenen om afstand van hun bezit te doen.

Tien jaar na de oprichting van het Woudsender "Compact" in 1705 heeft Jurjen Reiners nog steeds niet leren schrijven. Enigszins uitvergroot ziet zijn ondertekening van de boven genoemde verkoopakte er in 1715 als volgt uit:

Handwritten text in a document from 1715. The text is written in a cursive script and includes the name 'Cornelis Schoot' and the word 'getuygen'. A large, stylized 'T' mark is visible, which is the self-set mark of Jurjen Reiners. The text is somewhat faded and difficult to read in places.

A close-up view of the self-set mark 'T' of Jurjen Reiners. The mark is a large, stylized 'T' with a vertical bar on the left side, resembling a 'T' with a tail. It is written in a cursive script.

selfs gesette merk T van Jurjen Reiners 1715

Bij de verkoopakte in het notarieel deel van het Archief van Amsterdam treffen we ook het bewijs van "Regt" (belasting) aan over de verkoop. Er moet "de 40^e penning met de 10^e verhoging" over fl 4.000,- betaald worden, het verschuldigde bedrag van fl 110,- is voldaan.

1718

Jurjen heeft zijn bezittingen aan onroerend goed vergroot. De huizen van zijn vrouw Idske worden onder zijn noemer gebracht. Het is maar de vraag wie van welk huis hier de echte eigenaar is.

De Woudsender Reeelkohieren van 1718 vermelden op Jurjen's naam:

- huis nr. 37, (tegenover de Hervormde kerk), daar wonen Jurjen en Idske;
- huis nr. 79, verhuurd aan de diaconie, bewoond door Jan Hiddes (van de boter);
- huis nr. 99, verhuurd aan Pyter Ypes;
- huis nr. 101, verhuurd aan Gerrit Aukes;
- huis nr. 103 dit is de scheepswerf met helling en huis, dit is verhuurd aan Tjeerd Reiners, hij is de zoon van Idske Ynses en Reiner Tjeerds
- huis nr. 136, verhuurd aan Hylke Reinders;
- huis nr. 151, verhuurd aan Steven Ruurds.

Dichtbij Jurjen wonen zijn zonen Oeble, Gosse en Jelle op de nummers 35 resp. 38 en 39. Zijn dochter Swaentie, getrouwd met sloopstimmerman Obbe Haentjes, woont in huis nr. 100, ook eigendom van Jurjen. Verder bezit Jurjen in 1718 nog de percelen met nummer 67, 69 en 76.

Het wordt gaandeweg rustiger in het leven van Jurjen. Het aantal geregistreerde akten wordt kleiner, een teken dat zijn activiteiten en bemoeienissen met de scheepsbouw afnemen.

1721/22/23

Er zijn nog scheepsbouwactiviteiten op de werf langs de Ee. Op 21 maart 1721 zijn de echtelieden Jan Claases en Jildou Douwes uit Woudsend een bedrag van Gg 325,- schuldig aan Jurjen Reiners voor de levering van "ijserwaren" voor hun nieuwe schuit, heden van de werf ontvangen.

(Hypotheekboek Wymbr. nr. 97 folio 108, 19 maart 1721)

Deze akte blijkt de laatste te zijn die we in het werkzame leven van Jurjen Reiners aantreffen. Jurjen bevindt zich nu in zijn 71e levensjaar.

Ook wordt hij in 1721 voor de laatste keer genoemd in het diaconieboek:

1721

Jurjen Reyners,

kamerhuur door Jan Hiddes bewoond

Cg 14. 0. 0

Het is het vervolg op de diaconie-reeks die we vanaf 1706 op naam van Idske Ynses en later van hem hebben zien noteren. De huur is onderhand 2 Caroli guldens per jaar hoger geworden. Vanaf 1722 is de naam Jurjen Reiners definitief vervangen door Idske. We kunnen geen feitelijke datum tonen, maar we achten het aannemelijk dat Jurjen in het jaar 1721 is overleden. Opnieuw doet het feit zich voor, dat van een persoon die zoveel sporen heeft achtergelaten, zijn sterfdatum niet bewaard is gebleven. Er is geen testament en er is geen boedelscheiding aangetroffen.

De reeks van de diaconie-afschriften gaat door in 1722 op naam van Idske Ynses:

1722 1723

Ytske Ynses,

kamerhuur door Hiltje Jolmers bewoond Cg 14. 0. 0

en (1723), maakloon voor 4 nieuwe hemden: 2 voor Lieuwe Clases

en 2 voor Pier Sytses

NAWOORD

Jurjen Reiners is een markante persoonlijkheid geweest, die (na de Broersma's) als eerste voorvader uit de "administratieve duisternis" in de 17^e eeuw tevoorschijn komt, beginnend als "*handelaar in meer- en zeevisch*", daarna als zeevarende op de Kleine Oost en als laatste actief als ondernemer op een sloopstimmerwerf van zijn derde vrouw Idske Ynses.

Er is een aantal documenten met "negatieve" berichtgeving over hem bewaard gebleven. Vechtpartijen, rechtszaken en burenruzies. Botsingen met de Kerk, de kerkenraad en ds. Rinso Haanstra in Woudsend.

Daaruit blijkt dat Jurjen geen gemakkelijk heerschap is geweest. Uiteindelijk breekt zijn driftige en halsstarrige houding in (de aanloop naar) het proces over “het gespierde huwelijk” hem op, het levert hem zowel gezichtsverlies in Woudsend en omstreken als een financiële kater op: hij verliest het proces bij het Hof van Friesland in 1712 en moet de proceskosten betalen. In een zaak, waarvan het van tevoren duidelijk is, dat niemand daar beter van kon worden, waar geen winnaars uit zouden komen, alleen verliezers.

Na 1712 raakt zijn leven in een rustiger vaarwater.

Hij overlijdt waarschijnlijk in 1721 op de leeftijd van 70 of 71 jaar.

.....